

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 58 - 95, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/8/2001

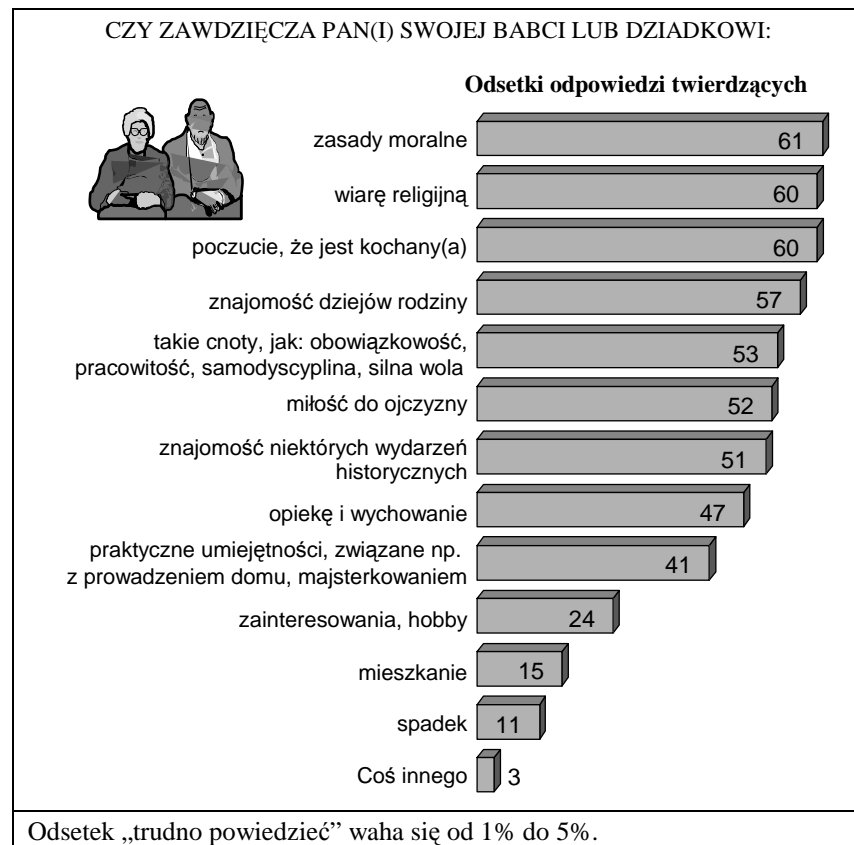
CO ZAWDZIĘCZAMY SWOIM BABCIOM I DZIADKOM?

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, STYCZEŃ 2001

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- Większość Polaków ma świadomość więzi łączących ich z dziadkami. Niemal trzy piąte ankietowanych (59%) twierdzi, że zawdzięcza coś swoim babciom lub dziadkom, ponad jedna piąta zaś (22%) jest przeciwnego zdania. Niemal co szósty badany (16%) nie zna lub nie pamięta swoich dziadków.
- Polacy zdają sobie sprawę z bogactwa dziedzictwa, jakie zawdzięczają swoim dziadkom.

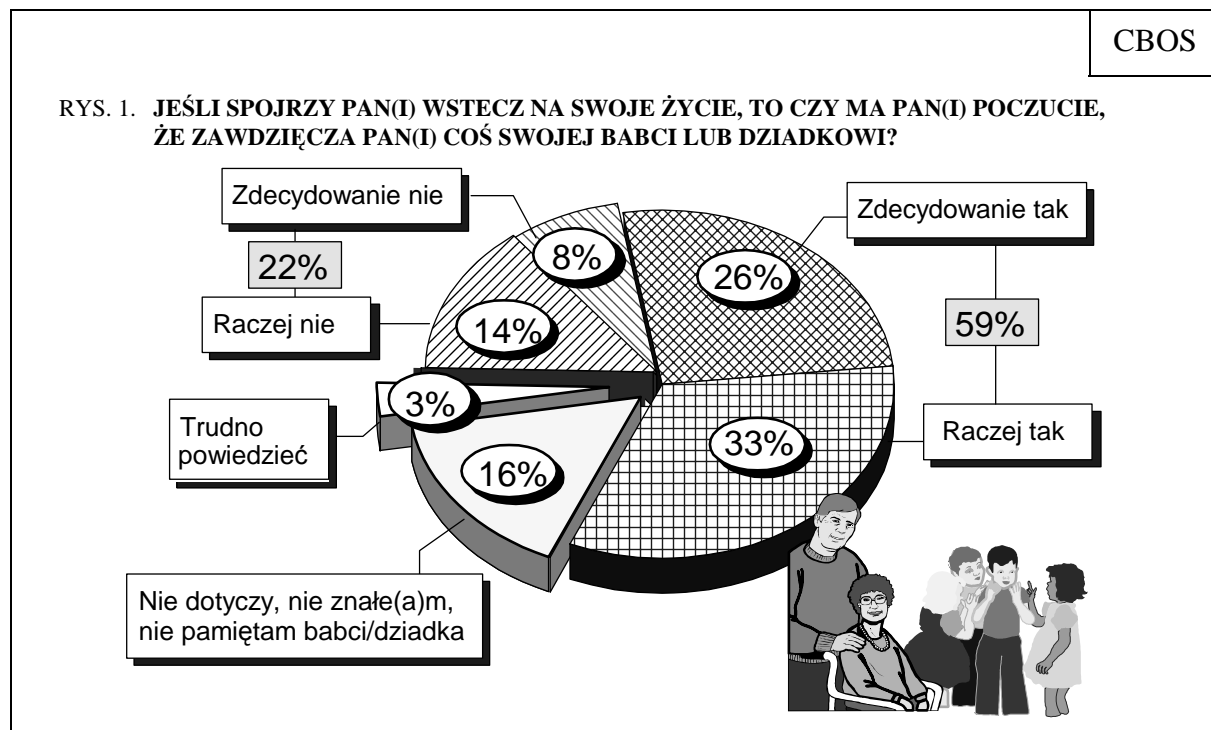

- Im Polacy są młodszy, tym częściej mają poczucie więzi z dziadkami, tym częściej też wskazują na konkretne dobra, jakie im zawdzięczają. Można więc sądzić, że w Polsce z pokolenia na pokolenie umacnia się rola dziadków w wychowaniu wnuków.

Coroczne święto babci i dziadka stwarza okazję do zastanowienia się nad rolą dziadków w naszym życiu. Czy mamy poczucie, że zawdzięczamy coś swoim babciom i dziadkom? Jakie dziedzictwo pozostawili nam dziadkowie¹?

POCZUCIE WIĘZI Z DZIADKAMI

Większość Polaków ma świadomość więzi łączących ich z własnymi dziadkami. Niemal trzy piąte ankietowanych (59%) twierdzi, że zawdzięcza coś swoim babciom lub dziadkom, ponad jedna piąta (22%) jest przeciwnego zdania. Niemal co szósty badany (16%) nie zna lub nie pamięta swoich dziadków.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia”(126) przeprowadzono w dniach 10-13 listopada 2000 roku na 1094-osobowej reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłych mieszkańców Polski.

Pamięć o dziadkach wyraźnie wiąże się z wiekiem - im ankietowani są starsi, tym częściej przyznają, że nie pamiętają lub w ogóle nie znali swoich dziadków. Brak kontaktu z nimi najczęściej ujawniają ludzie, których dzieciństwo upłynęło w okresie wojny lub bezpośrednio po jej zakończeniu. Można więc sądzić, że to wojna spowodowała rozłąkę z dziadkami lub ich utratę, mniej prawdopodobne wydaje się wyjaśnienie, że w starszym wieku zaciera się pamięć o dziadkach.

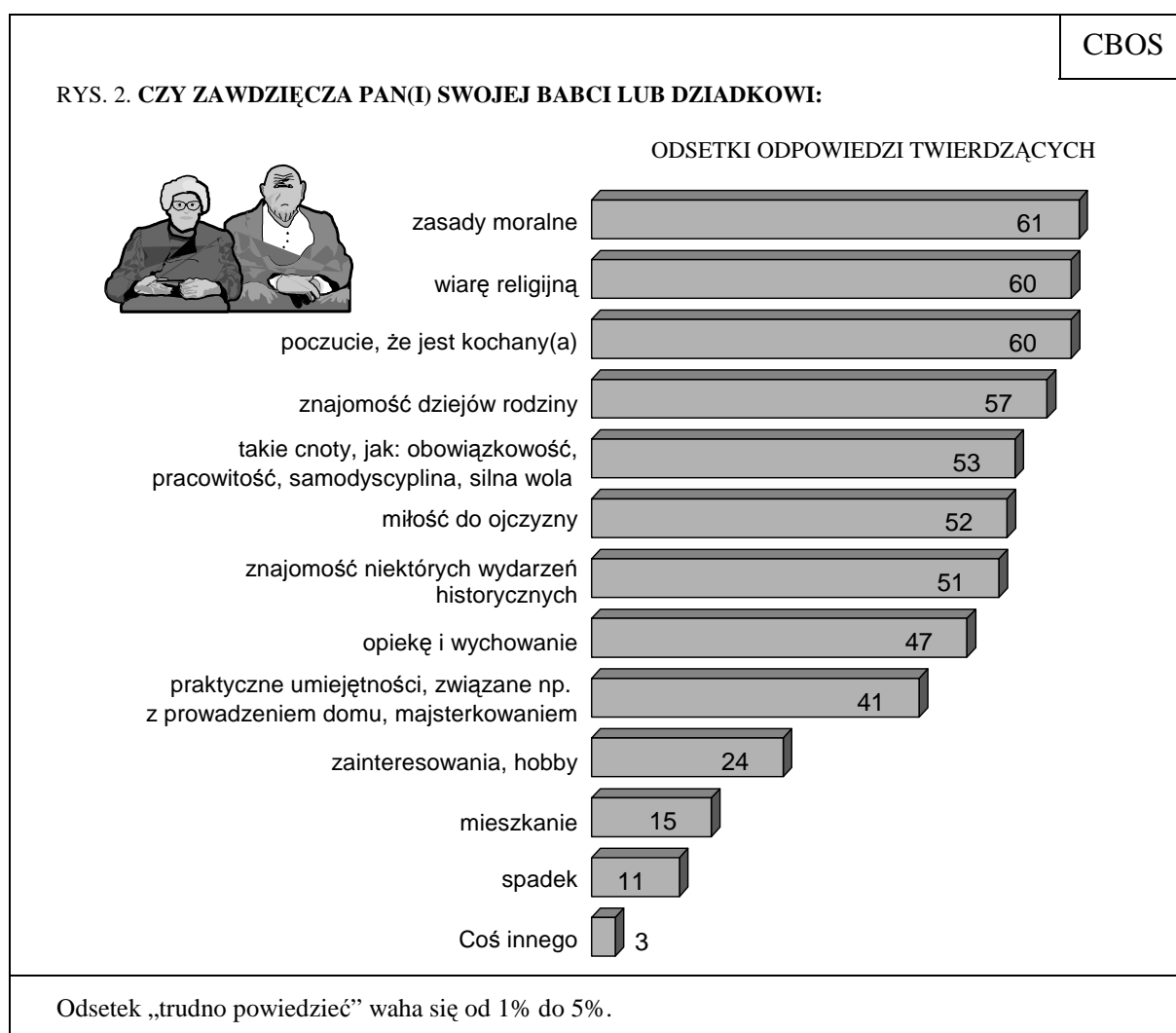
Tabela 1

Wiek badanych	Jeśli spojrzysz Pan(i) wstecz na swoje życie, to czy ma Pan(i) poczucie, że zawdzięcza Pan(i) coś swojej babci lub dziadkowi?			
	Tak	Nie	Nie dotyczy, nie znałem(a)m, nie pamiętam babci/dziadka	Trudno powiedzieć
w procentach				
Od 18 do 24 lat	78	18	2	2
25 - 34	66	24	6	3
35 - 44	54	28	16	2
45 - 54	58	21	19	2
55 - 64	55	18	27	1
65 lat i więcej	43	25	25	8

Poczucie, że zawdzięczamy coś swoim dziadkom, również silnie związane jest z wiekiem. Najrzadziej deklarują je osoby mające 65 lat i więcej (43% wskazań), znacznie częściej badani w wieku przedemerytalnym i średnim (55% i 58%), najczęściej zaś ankietowani w wieku od 25 do 34 lat (66%) oraz najmłodszy respondenci (78%). Jest ono niemal powszechne w środowisku uczniów i studentów (86%). Czyżby więc poczucie, że zawdzięczamy coś naszym dziadkom, słabło w miarę upływu lat dzielących nas od czasów dzieciństwa i młodości? Bardziej prawdopodobna wydaje się inna interpretacja - im Polacy są młodszy, tym częściej zdają sobie sprawę z dziedzictwa pozostawionego im przez dziadków. Można nawet sądzić, że w Polsce - w przeciwieństwie do tego, co obserwujemy w państwach zachodnich - z pokolenia na pokolenie umacnia się rola dziadków w wychowaniu wnuków.

DZIEDZICTWO PO DZIADKACH

Tezę o umacnianiu się więzi między dziadkami a wnukami w kolejnych, coraz młodszych, pokoleniach Polaków potwierdzają odpowiedzi na następane pytanie. Wymieniliśmy w nim dwanaście różnego rodzaju dóbr prosząc ankietowanych, by przy każdym z nich zaznaczyli, czy zawdzięczają je swoim dziadkom. Odpowiedzi respondentów ukazują bogactwo dziedzictwa pozostawionego im przez dziadków, a także to, że świadomość tego dziedzictwa wyraźnie nasila się u przedstawicieli młodszych pokoleń.

W Polsce dziadkowie wyposażają wnuków przede wszystkim w szczególną busołę na wędrówkę przez życie - wpajają im zasady moralne (61%), przekazują wiarę w Boga (60%). Obdarowują ich także miłością dającą poczucie, że są kochani (60%). Dziadkowie są również stróżami tradycji - dzięki nim ponad połowa wnuków poznaje dzieje swojej rodziny (57%), a co drugi zdobywa wiedzę historyczną. Ponad połowa Polaków (52%) uczy się od swoich dziadków miłości do ojczyzny, a porównywalny odsetek (53%) zawdzięcza im takie cnoty, jak: obowiązkowość, pracowitość, samodyscyplinę czy silną wolę. Dwie piąte ankietowanych (41%) dzięki dziadkom zdobywa też praktyczne umiejętności związane z prowadzeniem domu lub gospodarstwa rolnego, opieką nad członkami rodziny, majsterkowaniem czy uprawianiem jakiegoś rzemiosła. Co czwarty badany (24%) zawdzięcza im zainteresowania, hobby, np. zamiłowanie do nauki, sztuki czy sportu. Znacznie rzadziej dziadkowie zaspokajają potrzeby materialne wnuków - stosunkowo niewielu badanych otrzymało od nich mieszkanie (15%), spadek (11%) lub coś innego, np. gospodarstwo, działkę czy pieniądze (2%). Należy podkreślić, że tak znaczący wpływ dziadków na wnuków jest możliwy dzięki temu, że niemal połowa dorosłych Polaków (47%) właśnie swoim babciom i dziadkom zawdzięcza opiekę i wychowanie, a im młodsze pokolenie, tym odsetek ten jest wyższy (np. 61% wśród badanych w wieku 18-24 lat). Dzieje się tak, mimo że w Polsce systematycznie maleje liczba rodzin wielopokoleniowych mieszkających wspólnie².

Poniżej zestawiamy wypowiedzi osób zawdzięczających dziadkom opiekę i wychowanie z wypowiedziami tych, którzy nie doświadczyli takiego wsparcia. Porównanie ukazuje, jak bardzo opieka i wychowanie zwiększają szansę na międzypokoleniowy przekaz miłości, zasad moralnych, wiary, wartości patriotycznych, wiedzy historycznej, cnót i umiejętności praktycznych, a także zainteresowań oraz, choć w mniejszym stopniu, dóbr materialnych.

---

² Zob. W. Pędlich „Ludzie starzy”, Centrum Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 1996.

Tabela 2

Czy zawdzięcza Pan(i) swojej babci lub dziadkowi:	Odpowiedzi twierdzące		
	ogółu badanych (N=1094)	osób, które zawdzięczają dziadkom opiekę i wychowanie (N= 512)	respondentów, którzy nie zawdzięczają dziadkom opieki i wychowania (N=556)
	w procentach		
- zasady moralne	61	90	34
- poczucie, że jest kochany(a)	60	92	32
- wiarę religijną	60	88	35
- znajomość dziejów rodziny	57	84	34
- takie cnoty, jak: obowiązkowość, pracowitość, samodyscyplina, silna wola	53	81	29
- miłość do ojczyzny	52	78	29
- znajomość niektórych wydarzeń historycznych	51	75	29
- praktyczne umiejętności, związane np. z prowadzeniem domu, opieką nad członkami rodziny, majsterkowaniem, prowadzeniem gospodarstwa rolnego, uprawianiem rzemiosła itp.	41	68	17
- zainteresowania, hobby, np. zamiłowanie do nauki, muzyki, malarstwa, literatury, wędrówek, sportu, wędkowania, gry w szachy itp.	24	41	9
- mieszkanie	15	28	4
- spadek	11	19	3
Coś innego	3	5	2

Warto także prześledzić wpływ dziadków na kolejne, coraz młodsze pokolenia Polaków. Im badani są młodszy, tym częściej przyznają, iż zawdzięczają swoim dziadkom opiekę i wychowanie, poczucie, że są kochani, a ponadto zasady moralne, wiarę w Boga, takie cnoty, jak: obowiązkowość, pracowitość, samodyscyplinę, silną wolę, również znajomość dziejów rodziny i niektórych wydarzeń historycznych, a także zainteresowania oraz deficytowe dobro, jakim jest w Polsce mieszkanie. Osoby w wieku od 18 do 24 lat znacznie częściej niż pozostałe podkreślają również, że dziadkom zawdzięczają praktyczne umiejętności, i nieco częściej przyznają, iż dziadkowie przekazali im miłość do ojczyzny. Między przedstawicielami pozostałych pokoleń nie odnotowujemy różnic w tych kwestiach. Zupełnie niezróżnicowane są jedynie deklaracje dotyczące spadku po dziadkach. Należy przy tym

podkreślić, że świadomość dziedziczenia wymienionych dóbr (z wyjątkiem spadku) jest szczególnie silna w kręgu uczącej się młodzieży - symptomatyczne, że uczniowie i studenci znacznie częściej niż inni badani zawdzięczają swoim dziadkom poczucie, że są kochani (84%).

Tabela 3

Czy zawdzięcza Pan(i) swojej babci lub dziadkowi:	Odpowiedzi twierdzące						
	uczniów i studentów (N=65)	badanych w wieku					
		od 18 do 24 lat (N=156)	od 25 do 34 lat (N=193)	od 35 do 44 lat (N=204)	od 45 do 54 lat (N=228)	od 55 do 64 lat (N=119)	65 lat i więcej (N=193)
w procentach							
- poczucie, że jest kochany(a)	84	74	70	57	54	56	48
- zasady moralne	78	72	65	59	60	51	51
- wiarę religijną	74	65	65	58	60	51	53
- znajomość dziejów rodziny	74	68	64	55	61	44	43
- znajomość niektórych wydarzeń historycznych	71	66	53	45	56	38	39
- obowiązkowość, pracowitość, samodyscyplinę, silną wolę	64	66	52	52	55	46	45
- miłość do ojczyzny	62	57	49	50	53	49	51
- opiekę i wychowanie	61	61	51	49	45	35	38
- praktyczne umiejętności	54	50	38	39	41	37	38
- zainteresowania, hobby	27	31	29	25	23	20	17
- mieszkanie	20	23	20	15	14	10	6
- spadek	8	12	10	11	11	13	8

Wyjątkowo silne poczucie więzi z dziadkami mają, oprócz ludzi młodych, także rolnicy. Niemal trzy czwarte badanych z tej grupy (73%) przyznaje, że zawdzięcza coś swoim dziadkom. Rolnicy znacznie częściej niż inne grupy społeczne podkreślają, że odziedziczyli po dziadkach wiarę w Boga (74%), zasady moralne (72%), znajomość dziejów rodziny (70%), miłość do ojczyzny (69%), zawdzięczają im takie cnoty, jak: obowiązkowość, pracowitość, samodyscyplinę i silną wolę (67%), a także świadomość historyczną (66%), opiekę i wychowanie (60%), praktyczne umiejętności (55%) oraz mieszkanie (36%). Szczególny wpływ dziadków na wnuków w rodzinach chłopskich niewątpliwie wiąże się ze specyfiką tych rodzin (wielopokoleniowe rodziny, silna wspólnota losu - mieszkania i pracy).

Wyraźne są także różnicowania spowodowane czynnikami światopoglądowymi - osoby o prawicowych poglądach politycznych oraz zaangażowane w praktyki religijne częściej niż pozostałe mają poczucie, że zawdzięczają dziadkom większość wymienionych dóbr (z wyjątkiem zainteresowań, mieszkania i spadku). Szczególnie zwraca uwagę silny, prostoliniowy związek między poziomem zaangażowania ankietowanych w praktyki religijne a poczuciem, że zawdzięczają oni dziadkom wiarę w Boga oraz zasady moralne i miłość do ojczyzny (zob. tabele aneksowe).

Dziadkowie odgrywają w naszym życiu bardzo ważną rolę. Prawie połowa Polaków deklaruje, że zawdzięcza im opiekę i wychowanie, większość - zasady moralne, wiarę w Boga i poczucie, że są kochani. Ponad połowa respondentów właśnie dzięki dziadkom poznaje dzieje rodziny, rozwija swoją świadomość historyczną, uczy się miłości do ojczyzny. Mniej więcej tyle samo osób zawdzięcza im takie cnoty, jak: obowiązkowość, pracowitość, samodyscyplinę czy silną wolę, a znaczna grupa - praktyczne umiejętności przydatne w życiu. Z inspiracji dziadków co czwarty Polak rozwija swoje zainteresowania, hobby. Stosunkowo najrzadziej dziadkowie zaspokajają nasze potrzeby materialne, obdarowując nas mieszkaniem, spadkiem itp.

W świetle omawianych badań wyraźnie widać, że im Polacy są młodszy, tym częściej mają poczucie więzi z dziadkami, tym częściej też wskazują na konkretne dobra, jakie im zawdzięczają. Można więc uznać, że w Polsce - inaczej niż w państwach zachodnich - z pokolenia na pokolenie umacnia się rola dziadków w wychowaniu wnuków.

Z badań CBOS³ wynika ponadto, że ludzie starzy, potrzebujący pomocy, uzyskują ją głównie od rodziny - przede wszystkim od dzieci (78%) i wnuków (47%). Znacznie mniejszy, choć znaczący, wymiar ma wsparcie ze strony sąsiadów oraz znajomych i przyjaciół, marginalny zaś udział w pomocy mają profesjonaliści i wolontariusze. Świadczy to o sile tradycji solidarności rodzinnej w Polsce, jednak ukazuje także słabość społecznego poczucia współodpowiedzialności zbiorowej za los ludzi starych. W tej sytuacji pozytywne więzi łączące wnuków z dziadkami mogą służyć kształtowaniu kultury współżycia społecznego, zgodnie z którą akceptuje się i ceni ludzi starych, a nie spycha ich na margines społeczeństwa.

Opracowała
Bogna WCIÓRKA

---

³ Zob. komunikat CBOS „Polacy wobec ludzi starych i własnej starości”, grudzień 2000 (oprac. B. Wciórka).